

MARIJA ANČIĆ-OBRAĐOVIĆ

SVOJEVRSNA OBAVEZNOST VEZE IZMEĐU OZNAČITELJA I OZNAČENOG KOD IZVEDENIH RIJEČI

Pitanja o tome da li riječ ima neku prirodnu vezu s predmetom koji imenuje ili je ta veza konvencionalna i proizvoljna pitanje je koje je od davnina gicalo radoznali ljudski duh.

A kada je ljudski um shvatio, takođe već prilično davno, da riječ kao jezički znak predstavlja jedinstvo dvije nerazdvojive komponente — zvučne slike i pojma (označitelja i označenog), onda se pojavilo i pitanje o međusobnoj vezi ovih dvaju komponenata. Pojavilo se pitanje da li označitelj i označeno kao integralni dijelovi jezičkog znaka stoje u nekoj prirodnoj vezi ili je njihova međusobna veza proizvoljna.

Ovo posljednje pitanje je u našem vijeku u centar pažnje stavio F. de Saussure sa svojom tvrdnjom o proizvoljnosti jezičkog znaka, tj. o proizvoljnosti odnosa između označitelja i označenog: »Veza koja spaja označitelj i označeno je proizvoljna ili, pošto pod znakom podrazumijevamo cjelinu koja proističe iz spoja označitelja i označenog, možemo reći još jednostavnije: jezički znak je proizvoljan.«¹

Zato, kada de Saussure dalje objašnjava da »ideja« »sestra« nije vezana nikakvim unutarnjim odnosom sa slijedom glasova s-ö-r koje joj služe za označitelja«², možda ga ne bi trebalo optužiti, kako to čini E. Benveniste da je on, objašnjavajući taj odnos kao odnos između označitelja i označenog, nehotično i pogrešno u taj odnos uključio sam predmet, tj. stvarnost.³

¹ Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Payot, Paris, 1965, p. 100.

² Ibid.

³ E. Benveniste, naime, kaže: »Saussure tvrdi da je znak proizvoljan po svojoj prirodi jer nema nikakve prirodne veze sa označiteljem.«

»U ovom razmatranju je greška: nesvjesno i protuzakonito obraćanje trećem članu koji ne učestvuje u polaznim odredbama. Taj treći član nije ništa drugo već sam predmet, stvarnost. Tvrdeći da pojam sestra nema prinudne (obavezne) veze s označiteljem s-ö-r, Saussure mora imati u vidu stvarnost koja odgovara tom pojmu. Govoreći o razlici b-ö-f i o-k-s, on se nehotično služi činjenicom da se oba naziva odnose na istu stvarnost. I tako se predmet, u početku svjesno isključen iz definicije znaka, uvlači u nju na mala vrata i stvara u njoj protivrječnost.« vidi E. Benveniste: »O prirode jazykovog znaka« u knj. V. A. Žvegincev, *Istorija jazykoznanija XIX — XX vekov v očerkach i izvlačenojach*, čast' I, izdatel'stvo »Prosveščenie«, Moskva, 1964, str. 460.

Uostalom, govoreći o prirodi jezičkog znaka, de Saussure već na samom početku ističe da »jezički znak ne objedinjuje predmet i ime, već pojam i zvučnu sliku.«⁴ Pojam je označeno, a zvučna slika — označitelj.

Ako de Saussure kaže da označeno »bik« s jedne strane granice ima za označitelja b-ö-f, a s druge — o-k-s⁵, zašto bi to značilo da on pri tome misli na predmet »bik«, a ne na pojam o tom predmetu koji, prema njegovom shvatanju, predstavlja *označeno* za označitelje izražene glasovnim kombinacijama b-ö-f i o-k-s. De Saussure samo smatra da označitelj sa označenim nema nikakvih dodirnih tačaka koje bi bile nečim vanjskim motivisane kao što je, na primjer, po njegovom mišljenju, dijelom motivisan, pa nije sasvim proizvoljan, simbol pravde — vaga u kojem, kako de Saussure kaže, »postoji rudiment prirodne veze između označitelja i označenog.«⁶

Prema tome, nije sasvim jasno zašto bi se u de Saussureovom objašnjenju proizvoljnosti veze između označenog (ideje) »sestra« i označitelja s-ö-r i između označenog »bik« i označitelja b-ö-f i o-k-s vidjela »greška: nesvjesno i nezakonito obraćanje trećem članu (tj. predmetu — M. A. -O.) koji ne učestvuje u polaznim odredbama.«⁷ Tu se prije možda radi o nedovoljno preciznoj formulaciji, jer de Saussure je i na predmet i na označeno mogao ukazati opet samo riječju, znakom »sestra« i »bik«. A kada E. Benveniste, pobijajući de Saussurea, kategorički izjavljuje: »Veza između označitelja i označenog nije ni u kom slučaju proizvoljna; naprotiv, ona je neophodna (obavezna)«,⁸ on uopće nema u vidu onu vezu o kojoj je govorio de Saussure, što se jasno vidi iz sljedećeg, prilično afektivno iznesenog Benvenistovog obrazloženja: »Pojam (»označeno«) *bik* u jezičkoj svijesti Francuza neizbježno asocira sa redoslijedom glasova — »označiteljem« b-ö-f. A kako bi i moglo biti drugačije? I pojam i odgovarajući redoslijed glasova zajedno su utisnuti u mozgu; u svijesti oni se takođe pojavljuju samo zajedno. Među njima je tako čvrsta simbioza da pojam *bik* kao da predstavlja dušu glasova slike b-ö-f. Razum ne podnosi prazne oblike i neuobičajene pojmove.«⁹

Na kraju svog znamenitog članka E. Benveniste još jedanput sumira: »Što se tiče veze između označitelja i označenog u sklopu znaka, tog osnovnog elementa jezičkog sistema, nju treba smatrati obaveznom: obje komponente znaka su jedna za drugu u istoj mjeri obavezne.«¹⁰ Ovim E. Benvenist definitivno pokazuje da govori o sasvim drugoj vezi između označitelja i označenog, a ne o onoj na koju je mislio de Saussure.

Ovakvu »obaveznost« veze između označitelja i označenog ne poriče ni de Saussure. Dapače, on sam to podvlači, samo drugim rije-

⁴ F. de Saussure, Ibid., str. 98.

⁵ Ibid., str. 100.

⁶ Ibid., str. 101.

⁷ E. Benveniste, Ibid., str. 460.

⁸ Ibid., str. 461.

⁹ Ibid., str. 461.

¹⁰ Ibid., str. 463.

čima, kada napominje i opominje: »I riječ *proizvoljan* zahtijeva izvjesnu napomenu. Ona ne treba da bude shvaćena u smislu da označitelj zavisi od slobodnog izbora govornog lica (kasnije će se vidjeti da pojedinac ništa ne može da mijenja u znaku koji se ustalio u jezičkom kolektivu); želimo da kažemo da je on (označitelj) *nemotivisan*, tj. da je proizvoljan u odnosu na označeno s kojim ne ma nikakve prirodne veze u stvarnosti.«¹¹

Nauka dosada nije mogla dokazati da veza između riječi, tj. jezičkog znaka u cjelini (označitelj i označeno) i predmeta stvarnosti koja nas okružuje nije proizvoljna, a pitanje da li je veza između označitelja i označenog unutar jezičkog znaka proizvoljna ili nije postalo je predmetom diskusija.

Ne poričući obaveznost veze između označitelja i označenog u onom smislu u kojem je shvata E. Benveniste, a što ne poriče ni F. de Saussure, pokušaćemo da se zadržimo na analizi one druge veze između označitelja i označenog o kojoj govori de Saussure.

Ovo ćemo učiniti analizirajući označitelj i označeno u izvedenim riječima kod kojih između označitelja i označenog postoji izvjesna jezička glasovno-smisaona povezanost.

Ova vrsta povezanosti između označitelja i označenog kod izvedenih riječi svakako je veoma zanimljiva jezička pojava pa je ne bi trebalo lišiti lingvističkog interesovanja, tim više što se na ovu povezanost, po našem mišljenju, može gledati kao na svojevrsnu obaveznost (prinudnost) one vrste veze između označitelja i označenog o kojoj govori de Saussure i koju on smatra proizvoljnom.

Da bismo ovu vrstu veze između označitelja i označenog mogli sagledati što potpunije, u našoj analizi krenućemo od momenta rađanja riječi.

Prilikom nastajanja nove riječi, tj. prilikom nastajanja naziva za, recimo, neki bilo koji predmet vanlingvističke stvarnosti uvijek se polazi od neke osobine tog predmeta iz koje se formira semantička okosnica te nove riječi. Tako, npr., riječ *razrjeđivač* kao semantičku okosnicu ima »izraz »onaj koji razrjeđuje«. Na osnovu ove činjenice koja je, po našem mišljenju, apsolutno evidentna može se izraditi tvorbeni generativni obrazac po kojem nastaju riječi ovakve vrste. Obrazac ćemo predstaviti u vidu razlomka u kojeg je brojnik — označitelj, a nazivnik — označeno ili dio označenog: $\frac{\text{označitelj}}{\text{označeno}}$ Ovakav način pre-

dočenja sugerisao nam je de Saussure prisposodobom jezičkog znaka sa listom papira. Međutim, kod nas je označitelj lice papira kao nešto što nam je okrenuto i na taj način predloženo, a označeno — naličje, tj. ono što se krije pod označiteljem i što ne možemo tako direktno i jednostavno sagledati. Tako se generiranje izvedenih riječi tipa *razrjeđivač* može predložiti sljedećim tvorbenim generativnim obrascem:

$\frac{V + \text{sufiks}}{\text{onaj koji} + V}$ gdje V u semantičkoj formuli (označeno)

¹¹ F. de Saussure, Ibid., str. 101.

predstavlja glagol, a u morfološkoj (označitelj) osnovu tog glogola. Ovaj tvorbeni mehanizam nazvaćemo tvorbenim generativnim obrascem br. 1.

Funkcionisanje generativnih obrazaca u toku formiranja njihovih morfoloških i semantičkih struktura mi obično posmatramo kao jedinstveni jezički proces pri kojem istovremeno nastaju i jedna i druga struktura. Međutim, prilikom detaljnije analize procesa tvorbe koja obuhvata i nejezičke (predmet i predodžbu) i jezičke (označeno i označitelj) kategorije¹², mi vremenski, hronološki, dajemo prioritet označenom. Ma koliko ovo izgledalo u prvi mah smjelo, nije ni potpuno neosnovano. Naime, proces nastajanja novih riječi nije nešto daleko i neuhvatljivo. Mi sami smo svjedoci rađanja niza novih riječi. I ne samo to: mi sami možemo tvoriti nove riječi. Štaviše, mi to možemo činiti eksperimentalno u svrhu ispitivanja tog procesa, kao i redosljeda pojedinih, na prvi pogled neuhvatljivih, faza u tom procesu. Pristupimo li takvom eksperimentalnom tvorbenom postupku, uvjerićemo se da te faze nisu tako neuočljive i nerazdvojive. Naprotiv, one se vrlo lako zapažaju i još lakše razlučuju.

Da bi se riječ formirala, jezički glasovni i semantički materijal treba da bude protisnut kroz dvostruki kalup tvorbenih generativnih obrazaca, jer kad jezik stvara znak (riječ), on stvara i njegov glasovni lik i njegovo značenje. Postavlja se pitanje: kako se to događa?

U nastojanju da na neki način imenuje neki dosad neimenovani predmet, recimo, »tekućinu za rastvaranje masne boje«, govorno lice na osnovu svoje predodžbe o tom predmetu odabere neku njegovu karakterističniju osobinu koja treba da posluži kao onaj dio i okosnica označenog na osnovu kojega se formira označitelj. Tako je tvorac riječi za gorepomenuti pojam, tj. predmet, na osnovu svoje, makar i stroge individualne, predodžbe o predmetu (tekućina — prozirna, žućkasta, zapaljiva, koja razrjeđuje masne boje itd.), odabrao osobinu — *razrjeđuje (masnu boju)*, pa se na osnovu nje, svjesno ili nesvjesno, koncentrisao samo na ono »razrjeđuje« što ga je usmjerilo ka generativnom obrascu br. 1 prema kojem je konačno tu odabranu osobinu »koji razrjeđuje« automatski jezikom pretočio u glasovni lik — *razrjeđivač*. Pri ovome je nastajanje novog jezičkog znaka bilo podvrgnuto izvjesnom odbiru ograničenog broja raznorodnih mogućnosti kojima raspolažu pojedine faze stvaranja znaka.¹³ Ovaj odbir, koji je u vlasti kreatora jezičkog znaka i kojim kreator, svjesno ili nesvjesno, upravlja, strogo je ograničen jezikom kako u smislu odabiranja obrasca tvorbe i sufiksa, tako i u smislu odabiranja osobine koja će poslužiti kao semantičko jezgro te riječi a koja se može prezentirati takođe samo unutar onih mogućnosti koje nam pruža jezik, tj. njegov rječnik.

¹² Vidi M. Ančić-Obradović, Relativnost pojma motivisanost — rezultat kombinacije obaveznosti i proizvoljnosti smislaone veze između označitelja i označenog kod izvedenih riječi, Književni jezik br. 2, god. VI, Sar., 1977, str. 27—28.

¹³ Ibid., str. 16—18.

Međutim, sav ovaj relativno proizvoljno (slobodno) izvršeni odbir između tog ograničenog broja mogućnosti nije smio da u konačno formiranom jezičkom znaku izbriše i isključi onu tačku u kojoj se označitelj dodiruje sa označenim. Dapače, čitav taj proces u svim svojim fazama s većim ili manjim uspjehom bio je usmjeren upravo na to da tu dodirnu tačku (motivisanost) što više istakne i podvuče, da je učini što uočljivijom i vidljivijom kako bi se novonastala riječ u podesnoj govornoj ili situacionoj aktualizaciji što lakše i bolje raspoznala, dešifrovala i razumjela.

Ovo je, dakle, jedna od veoma relevantnih tendencija jezika koja je u momentu stvaranja novih riječi izrazito prisutna. Zato se nove riječi i prave na osnovu starih, što znači da nijedan jezik prilikom tvorbe novih riječi ne poseže za apsolutno proizvoljnim glasovnim kombinacijama. Prisustvo ove jezičke tendencije prilikom tvorbe izvedenih riječi je zakon po kome novu riječ treba na neki način »osmiisliti«. A kako je to njeno »osmišljenje« nešto što obično još dugo traje u jeziku i kako je takvih motivisanih riječi mnogo, jezik nas ovim putem izbavlja od neopisivog napora koji bi bio potreban da se pamte riječi nekog jezika kada bi one sve bile apsolutno nemotivisane.

Tako dolazimo do konstatacije da je odnos (onaj odnos koji ima u vidu de Saussure) između označitelja i označenog kod izvedenih riječi u izvjesnom smislu obavezan. Time smo se suočili s pojmom o svojevrsnoj obaveznosti veze između označitelja i označenog karakterističnoj za izvedene riječi.

Morfološka struktura izvedenice *razrjeđivač* sadrži u sebi izvjesne podatke o označenom s obzirom da nas preko svoje osnove i sufiksa upućuje na semantičku strukturu »onaj koji razrjeđuje«. Prema tome, ako se, prema F. de Saussureu, može smatrati da označeno, tj. »ideja, sestra nema nikakve veze sa ređanjem glasova s-ö-r koji joj služe za označitelja«, — za označitelj *razrjeđivač* ne bi se moglo tvrditi da nema nikakve veze sa idejom ovaploćenom u drugom označitelju, tj. u riječi »razrjeđivati« koja je u izvedenici *razrjeđivač* jasno sugerisana. Zato, pošto kod izvedenih riječi u odnosu između označitelja i označenog postoji izvjesna smisaona povezanost, mi smatramo da se ova smisaona povezanost može tretirati kao svojevrsna obaveznost veze između označitelja i označenog koja je jezički jasno izražena označiteljem, tj. morfološkom strukturom samog jezičkog znaka.

Prilikom stvaranja riječi odabrani dio označenog (koji razrađuje) na sebi svojstven način bira označitelja da bi nas, kada je riječ već stvorena, odabrani označitelj (*razrjeđivač*) mogao da uputi na svoju tvorbeni semantičku strukturu »onaj koji razrjeđuje« koja u našem slučaju predstavlja značenjsku okosnicu izvedenice *razrjeđivač* oko koje se okupljaju ostali semantički slojevi konačnog leksičkog značenja date izvedenice, a koji nisu izraženi morfološkom strukturom jezičkog znaka.

Kada tvrdimo da »izabrani dio označenog na sebi svojstven način bira označitelja«, imamo u vidu sljedeće: pošto je na osnovu predodžbe o predmetu odabrana jedna tipičnija osobina tog predmeta, ta osobina postaje semantičko jezgro označenog. To semantičko jezgro, koje se sredstvima jezika za naš primjer može izraziti kao »onaj koji raz-

rjeđuje«, traži mogućnost svog utjelovljenja u nekoj jeziku predviđenoj morfološkoj strukturi i u našem slučaju ovaploćuje se u morfološku strukturu — *razrjeđivač*.

U nastojanju da izvršimo analizu procesa tvorbe izvedenih riječi mi smo tok nastajanja i formiranja nove riječi razgloabili na nekoliko faza. Međutim, sam proces tvorbe odvija se, kao što je poznato, automatski, pa tvorac nove riječi uglavnom i nije svjestan svih ovih momenata. Upozoravamo da pri ovakvom objašnjenju, pošto ne znamo šta se u momentu rađanja nove riječi zbiva u nervnim ćelijama mozga, ne možemo i ne smijemo tvrditi da riječ nastaje upravo na osnovu izraza sintagmatskog značenja »onaj koji razrjeđuje«. Izraz »onaj koji razrjeđuje« se zato služimo samo uslovno kao jezičkom ilustracijom tog umnog rada, što je, smatramo, dopustivo jer su jezik i mišljenje dva aspekta jedne iste djelatnosti. U krajnjoj liniji zašto se ne bi moglo pretpostaviti da se u potrazi za znakom misao zaista, mada munjevito i neulovljivo, na ovakav način oslanja na jezik, pogotovo ako znamo da se na bazi upravo tog jezičkog materijala treba da formira označitelj.¹⁴

Morfološka struktura izvedene riječi nastaje, dakle, na osnovu djelimično iskorištene predodžbe o datom predmetu koju smo izrazili kao »onaj koji razrjeđuje (masnu boju)« koja je opet samo djelimično iskorištena u jezičkom znaku jer je riječ nastala prema navedenom tvorbenom obrascu br. 1:

$$\frac{V + \text{sufiks}}{\text{onaj koji} + V} \quad \text{gdje je u formuli seman-}$$

tičke strukture zastupljen samo dio »onaj koji razrjeđuje«, što sa jasno odražava i u morfološkoj strukturi *razrjeđiv — ač*. Ovo znači da morfološka struktura, tj. označitelj *razrjeđivač* pruža uvid u to da tako nazvani predmet nešto razrjeđuje, ali nam ne pruža nikakvog uvida u preostali dio karakterizacije predmeta (da razrjeđuje masnu boju, a ne nešto drugo, da se radi o predmetu, a ne o licu, da je predmet tekućina, providna, zapaljiva i sl.). Označeno uz označitelj *razrjeđivač* predstavlja širu predodžbu o predmetu »razrjeđivač« nego što nam nudi morfološka struktura jezičkog znaka, pa označeno predmeta »razrjeđivač« značenjski prelazi okvire tvorbene semantičke strukture »onaj koji razrjeđuje«. Naime, pored tog značenja čitljivog, pogodljivog iz morfološke strukture izvedenice, u datoj riječi se sadrži još niz značenja koja nisu izražena tom strukturom. A ako je značenje »onaj koji razrjeđuje« motivisano, onda su sva ona ostala »značenja« (da razrjeđuje masnu boju, da je to tekućina žućkaste boje, providna, zapaljiva i sl.) »nemotivisana«. A ako motivisanost shvatimo kao svojevrsnu obaveznost veze između označitelja i označenog, onda »nemotivisanost« možemo razmatrati kao svojevrsnu proizvoljnost te iste

¹⁴ Prisjetimo se kako de Saussure kaže: »Uzeto samo po sebi, mišljenje je poput magline gdje ništa nije neminovno razgraničeno. Nema unaprijed datih ideja i ništa nije izdvojeno prije pojave jezika.« F. de Saussure, *Ibid.*, str. 155.

veze. Tako se motivisani jezički znak, koji *mora* da se odlikuje (barem djelimičnom) obaveznošću veze između označitelja i označenog, u isto vrijeme, može, a ne mora, da se odlikuje i proizvoljnošću veze između označitelja i označenog.

Svi tvorbeni generativni obrasci su takvi da novonastaloj riječi obezbjeđuju makar minimalnu motivisanost na koju mi gledamo kao na izvjesnu obaveznost veze između označitelja i označenog. Međutim, dok neki generativni obrasci mogu da tvore gotovo maksimalno motivisane jezičke znakove kao što su, npr., riječi *bezobraz-nik*, *prost-ak*, *glup-an* i sl. nastale prema obrascu tvorbe br. 2:

$$\frac{A + \text{sufiks}}{\text{onaj koje je} + A}$$

(A = adjectivum), što, uostalom, vrijedi i za već pomenuti obrazac tvorbe br. 1:

$$\frac{V + \text{sufiks}}{\text{onaj koji je} + V} \quad (V = \text{verbum}): \text{čov-ar, pobjed-nik, osvaj-}$$

ač i sl., dotle drugi obrasci mogu da tvore samo takve riječi kod kojih je, pored motivisanosti, tj. obaveznosti veze između označitelja i označenog, neizbježno prisutna i proizvoljnost te veze. Takav je, na primjer, tvorbeni generativni obrazac br. 3 (za tvorbu izvedenih imenica od drugih imenica):

$$\frac{S + \text{sufiks}}{\text{onaj koji} + V + S}$$

[S = substantivum,

V = verbum], gdje u morfološkoj strukturi obrasca tvorbe nije uopće izražen V iz njegove semantičke formule. Up. *državnik* »onaj koji upravlja državom«. Morfološka struktura izvedenice *držav-nik* upućuje samo na riječ-motivator [država], pa pošto je u morfološkoj strukturi izostao V [upravlja], ne zna se kakvim je smisaonim vezama izvedena riječ *državnik* povezana sa riječju *država*. Jer, teoretski, ta bi riječ mogla da bude naziv i za onoga koji pripada *državi* (podanik, državljani), i za onoga koji *brani* i *štiti* državu, i za onoga koji se bori za *državu*, kao i za neki porez koji se plaća *državi* ili za državu i sl.

Pošto među generativnim obrascima koji su zaduženi za tvorbu upravo motivisanih riječi ima i takvih koji pored obavezne motivisanosti neizbježno nameću novonastaloj riječi i obaveznu proizvoljnost odnosa između označitelja i označenog, može se doći do zaključka da su i obaveznost i proizvoljnost te veze samim jezikom predviđene moguće osobine jezičkog znaka.

Osobina bar djelimične obaveznosti je neophodna uglavnom za momenat rađanja novih riječi i njihove prve korake u jeziku, a proizvoljnost se maksimalno manifestuje u onom času kada riječ izgubi svaku glasovnu i smisaonu vezu sa riječju koja ju je nekad motivisala. Up. tzv. usamljene riječi.

Međutim, kako se već pri samom nastanku jezičkog znaka uz obaveznu motivisanost [obaveznost veze između označenog i označite-

lja] može, a nekad i mora [up. tvorbeni generativni obrazac br. 3] uplesti i djelimična proizvoljnost te veze, možda bi se moglo reći da je proizvoljnost veze između označenog i označitelja prilično nametljiva osobina jezičkog znaka.

Svojevrsnu obaveznost glasovne i smisaone veze između označitelja i označenog, u našem primjeru kombiniranu s proizvoljnošću, u riječi *razrjeđivač* obezbijedio je tvorbeni generativni obrazac br. 1, koji inače može da tvori i maksimalno motivisane izvedenice. *Razrjeđivač* — »onaj koji razrjeđuje« [obaveznost] + ostala značenja: tekućina, prozirna, zapaljiva, žućkasta i sl. [proizvoljnost].

Glasovna i smisaona veza između označitelja i označenog u jezičkom znaku [obaveznost] koju obezbjeđuje jezički tvorbeni generativni mehanizam može da u izvjesnom trenutku jezičkog razvitka zbog ovih ili onih razloga počne da slabi, da blijedi, da gubi na svojoj snazi i ubjedljivosti. Ovo znači da jezik u svom neprekidnom kretanju može da iznevjeri i potpuno napusti jezičku tendenciju obaveznosti, neopodno prilikom tvorbe novih riječi, jer kasnije dopušta kidanje glasovnih i smisaonih veza između označitelja i označenog u ponekom znaku. Lišavajući na taj način ranije motivisani jezički znak tereta obaveznosti veze između označitelja i označenog, jezik mu velikodušno otvara vrata u jednu drugu sferu znakova — u carstvo apsolutno proizvoljnih jezičkih znakova, gdje suvereno vladaju usamljene riječi u kojima je i posljednji trag obaveznosti veze između označitelja i označenog u smislu koji mi tretiramo potpuno zbrisan.¹⁵

A što se tiče onog smisla obaveznosti veze između označitelja i označenog o kojem govori E. Benveniste, a na što, uostalom, ukazuje i F. de Saussure, tj. obaveznosti upotrebe izvjesnog označitelja za izvjesno označeno, — ove obaveznosti veze između označitelja i označitelja i označenog jezički znak se uopće ne može osloboditi jer bi u jeziku tada nastao kaos, pošto bi jezički znak samim tim izgubio svoju osnovnu namjenu i prestao da bude ono što jeste.

Jezički znak, istina, može u izvjesnim okolnostima uz isti označitelja promijeniti svoje označeno ili uz isto označeno promijeniti svoj označitelj, ali ga dužnost da kao naziv, tj. kao nerazdvojni spoj označitelja i označenog, ukazuje na ovaj ili onaj predmet ili pojam vanlingvističke stvarnosti ne može nikako mimoći. Naime, ovako ili onako preinačen, on ovu preinaku mora prihvatiti kao svoju novu obavezu na liniji spoja

označitelj
označeno

tj. kao novu obaveznost veze između, recimo,

starog označitelja i novog označenog, odnosno novog označitelja i starog označenog, na osnovu koje ponovno postaje sposoban da ukazuje na ovaj ili onaj predmet ili pojam vanlingvističke stvarnosti. U ovome

¹⁵ Kad u jezičkom znaku odnos (o kojem govori de Saussure) između označitelja i označenog ne bi mogao da bude i apsolutno proizvoljan, ni u jednom jeziku ne bi bio moguć opstanak riječi preuzetih iz drugih jezika.

leži njegov osnovni zadatak, njegov raison d' être, pa ovakvu svoju obaveznost veze između označitelja i označenog jezički znak nikada ne može izgubiti.

MARIJA ANČIĆ-OBRAĐOVIĆ

UN ASPECT PARTICULIER DE RAPPORT ENTRE SIGNIFIANT ET SIGNIFIÉ DANS LES MOTS DÉRIVÉS ET LES CARACTÈRES SPÉCIFIQUES DE CELUI-CI

Il existe dans les mots dérivés un certain rapport (une certaine motivation) entre signifiant et signifié, représentant de toute manière un phénomène linguistique intéressant qu'on ne devrait pas priver d'intérêt linguistique, d'autant plus que ce rapport peut être considéré comme une nécessité *sui generis* entre signifiant et signifié. C'est pourquoi l'auteur s'efforce de pénétrer dans les spécificités de cette espèce de rapport entre signifiant et signifié, et aussi de déterminer le rôle qui dans la création de ce rapport spécifique incombe au mécanisme génératif dérivationnel chargé de la dérivation des mots motivés.